॥ समर्थ रामदासांचा दासबोध दशक ४ ॥

॥ दशक चौथा : नवविधा भक्तिनाम ॥ ४॥

समास पहिला : श्रवणभक्ती

॥ श्रीराम ॥

जयजय जी गणनाथा । तूं विद्यावैभवें समर्था ।
अध्यात्मविद्येच्या परमार्था । मज बोलवावें ॥ १॥
नमूं शारदा वेदजननी । सकळ सिद्धि जयेचेनी ।
मानस प्रवर्तलें मननीं । स्फूर्तिरूपें ॥ २॥
आतां आठऊं सद्गुरु । जो पराचाहि परु ।
जयाचेनि ज्ञानविचारु । कळों लागे ॥ ३॥
श्रोतेन पुसिलें बरवें । भगवद्भजन कैसें करावें ।
म्हणौनि बोलिलें स्वभावें । ग्रंथांतरीं ॥ ४॥
सावध होऊन श्रोतेजन । ऐका नवविधा भजन ।
सत्शास्त्रीं बोलिले, पावन- । होईजे येणें ॥ ५॥
श्लोक ॥ श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् ।
अर्चनं वंदनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम् ॥
नवविधा भजन बोलिलें । तेंचि पुढें प्रांजळ केलें ।
श्रोतीं अवधान दिधलें । पाहिजे आतां ॥ ६॥
प्रथम भजन ऐसें जाण । हरिकथापुराणश्रवण ।
नाना अध्यात्मनिरूपण । ऐकत जावें ॥ ७॥
कर्ममार्ग उपासनामार्ग । ज्ञानमार्ग सिद्धांतमार्ग ।
योगमार्ग वैराग्यमार्ग । ऐकत जावे ॥ ८॥
नाना व्रतांचे महिमे । नाना तीर्थांचे महिमे ।
नाना दानांचे महिमे । ऐकत जावे ॥ ९॥
नाना माहात्म्यें नाना स्थानें । नाना मंत्र नाना साधनें ।
नाना तपें पुरश्चरणें । ऐकत जावीं ॥ १०॥
दुग्धाहारी निराहारी । फळाहारी पर्णाहारी ।
तृणाहारी नानाहारी । कैसे ते ऐकावे ॥ ११॥
उष्णवास जळवास । सीतवास आरण्यवास ।
भूगर्भ आणी आकाशवास । कैसे ते ऐकावे ॥ १२॥
जपी तपी तामस योगी । नाना निग्रह हटयोगी ।
शाक्तआगम आघोरयोगी । कैसे ते ऐकावे ॥ १३॥
नाना मुद्रा नाना आसनें । नाना देखणीं लक्षस्थानें ।
पिंडज्ञानें तत्वज्ञानें । कैसीं तें ऐकावीं ॥ १४॥
नाना पिंडांची रचना । नाना भूगोळरचना ।
नाना सृष्टीची रचना । कैसी ते ऐकावी ॥ १५॥
चंद्र सूर्य तारामंडळें । ग्रहमंडळें मेघमंडळें ।
येकवीस स्वर्गें सप्त पाताळें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ १६॥
ब्रह्माविष्णुमहेशस्थानें । इन्द्रदेवऋषीस्थानें ।
वायोवरुणकुबेरस्थानें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ १७॥
नव खंडे चौदा भुवनें । अष्ट दिग्पाळांची स्थानें ।
नाना वनें उपवनें गहनें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ १८॥
गण गंधर्व विद्याधर । येक्ष किन्नर नारद तुंबर ।
अष्ट नायका संगीतविचार । कैसा तो ऐकावा ॥ १९॥
रागज्ञान ताळज्ञान । नृत्यज्ञान वाद्यज्ञान ।
अमृतवेळ प्रसंगज्ञान । कैसें तें ऐकावें ॥ २०॥
चौदा विद्या चौसष्टी कळा । सामुद्रिक लक्षणें सकळ कळा ।
बत्तीस लक्षणें नाना कळा । कैशा त्या ऐकाव्या ॥ २१॥
मंत्र मोहरे तोटके सिद्धी । नाना वल्ली नाना औषधी ।
धातु रसायण बुद्धी । नाडिज्ञानें ऐकावीं ॥ २२॥
कोण्या दोषें कोण रोग । कोणा रोगास कोण प्रयोग ।
कोण्या प्रयोगास कोण योग । साधे तो ऐकावा ॥ २३॥
रवरवादि कुंभपाक । नाना यातना येमेलोक ।
सुखसुःखादि स्वर्गनर्क । कैसा तो ऐकावा ॥ २४॥
कैशा नवविधा भक्ती । कैशा चतुर्विधा मुक्ती ।
कैसी पाविजे उत्तम गती । ऐसें हें ऐकावें ॥ २५॥
पिंडब्रह्मांडाची रचना । नाना तत्वविवंचना ।
सारासारविचारणा । कैसी ते ऐकावी ॥ २६॥
सायोज्यता मुक्ती कैसी होते । कैसें पाविजे मोक्षातें ।
याकारणें नाना मतें । शोधित जावीं ॥ २७॥
वेद शास्त्रें आणी पुराणें । माहावाक्याचीं विवरणें ।
तनुशतुष्टयनिर्शनें । कैसीं ते ऐकावीं ॥ २८॥
ऐसें हें अवघेंचि ऐकावें । परंतु सार शोधून घ्यावें ।
असार तें जाणोनि त्यागावें । या नांव श्रवणभक्ति ॥ २९॥
सगुणाचीं चरित्रें ऐकावीं । कां तें निर्गुण अध्यात्में
शोधावीं ।
श्रवणभक्तीचीं जाणावीं । लक्षणें ऐसीं ॥ ३०॥
सगुण देवांचीं चरित्रें । निर्गुणाचीं तत्वें यंत्रें ।
हे दोनी परम पवित्रें । ऐकत जावीं ॥ ३१॥
जयंत्या उपोषणें नाना साधनें । मंत्र यंत्र जप ध्यानें ।
कीर्ति स्तुती स्तवनें भजनें । नानाविधें ऐकावीं ॥ ३२॥
ऐसें श्रवण सगुणाचें । अध्यात्मनिरूपण निर्गुणाचें ।
विभक्ती सांडून भक्तीचें । मूळ शोधावें ॥ ३३॥
श्रवणभक्तीचें निरूपण । निरोपिलें असे जाण ।
पुढें कीर्तन भजनाचें लक्षण । बोलिलें असे ॥ ३४॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे श्रवणभक्तिनिरूपणनाम

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

समास पहिला ॥ १॥ ४.१

समास दुसरा : किर्तन भक्ति

॥ श्रीराम ॥

श्रोतीं भगवद्भजन पुसिलें । तें नवविधा प्रकारें बोलिलें ।
त्यांत प्रथम श्रवण निरोपिलें । दुसरें कीर्तन ऐका ॥ १॥
सगुण हरिकथा करावी । भगवत्कीर्ती वाढवावी ।
अखंड वैखरी वदवावी । येथायोग्य ॥ २॥
बहुत करावें पाठांतर । कंठीं धरावें ग्रन्थांतर ।
भगवत्कथा निरंतर । करीत जावी ॥ ३॥
अपुलिया सुखस्वार्था । केलीच करावी हरिकथा ।
हरिकथेवीण सर्वथा । राहोंचि नये ॥ ४॥
नित्य नवा हव्यास धरावा । साक्षेप अत्यंतचि करावा ।
हरिकीर्तनें भरावा । ब्रह्मगोळ अवघा ॥ ५॥
मनापासून आवडी । जीवापासून अत्यंत गोडी ।
सदा सर्वदा तांतडी । हरिकीर्तनाची ॥ ६॥
भगवंतास कीर्तन प्रिये । कीर्तनें समाधान होये ।
बहुत जनासी उपाये । हरिकीर्तनें कलयुगीं ॥ ७॥
विविध विचित्रें ध्यानें । वर्णावीं आळंकार भूषणें ।
ध्यानमूर्ति अंतःकरणें- । लक्षून, कथा करावी ॥ ८॥
येश कीर्ति प्रताप महिमा । आवडीं वर्णावा परमात्मा ।
जेणें भगवद्भक्तांचा आत्मा । संतुष्ट होये ॥ ९॥
कथा अन्वय लापणिका । नामघोष करताळिका ।
प्रसंगें बोलाव्या अनेका । धात माता नेमस्त ॥ १०॥
ताळ मृदांग हरिकीर्तन । संगीत नृत्य तान मान ।
नाना कथानुसंधान । तुटोंचि नेदावें ॥ ११॥
करुणा कीर्तनाच्या लोटें । कथा करावी घडघडाटें ।
श्रोतयांचीं श्रवणपुटें । आनंदें भरावीं ॥ १२॥
कंप रोमांच स्फुराणें । प्रेमाश्रुसहित गाणें ।
देवद्वारीं लोटांगणें । नमस्कार घालावे ॥ १३॥
पदें दोहडें श्लोक प्रबंद । धाटी मुद्रा अनेक छंद ।
बीरभाटिंव विनोद । प्रसंगें करावे ॥ १४॥
नाना नवरसिक शृंघारिक । गद्यपद्याचें कौतुक ।
नाना वचनें प्रस्ताविक । शास्त्राधारें बोलावीं ॥ १५॥
भक्तिज्ञान वैराग्य लक्षण । नीतिन्यायस्वधर्मरक्षण ।
साधनमार्ग अध्यात्मनिरूपण । प्रांजळ बोलावें ॥ १६॥
प्रसंगें हरिकथा करावी । सगुणीं सगुणकीर्ति धरावी ।
निर्गुणप्रसंगें वाढवावी । अध्यात्मविद्या ॥ १७॥
पूर्वपक्ष त्यागून, सिद्धांत- । निरूपण करावें नेमस्त ।
बहुधा बोलणें अव्यावेस्त । बोलोंचि नये ॥ १८॥
करावें वेदपारायेण । सांगावें जनासी पुराण ।
मायाब्रह्मीचें विवरण । साकल्य वदावें ॥ १९॥
ब्राह्मण्य रक्षावें आदरें । उपासनेचीं भजनद्वारें ।
गुरुपरंपरा निर्धारें । चळोंच नेदावी ॥ २०॥
करावें वैराग्यरक्षण । रक्षावें ज्ञानाचें लक्षण ।
परम दक्ष विचक्षण । सर्वहि सांभाळी ॥ २१॥
कीर्तन ऐकतां संदेह पडे । सत्य समाधान तें उडे ।
नीतिन्यायसाधन मोडे । ऐसें न बोलावें ॥ २२॥
सगुणकथा या नांव कीर्तन । अद्वैत म्हणिजे निरूपण ।
सगुण रक्षून निर्गुण । बोलत जावें ॥ २३॥
असो वग्त्रृत्वाचा अधिकार । अल्पास न घडे सत्योत्तर ।
वक्ता पाहिजे साचार । अनुभवाचा ॥ २४॥
सकळ रक्षून ज्ञान सांगे । जेणें वेदज्ञा न भंगे ।
उत्तम सन्मार्ग लागे । प्राणीमात्रासी ॥ २५॥
असो हें सकळ सांडून । करावें गुणानुवादकीर्तन ।
या नांव भगवद्भजन । दुसरी भक्ती ॥ २६॥
कीर्तनें माहादोष जाती । कीर्तनें होये उत्तमगती ।
कीर्तनें भगवत्प्राप्ती । येदर्थीं संदेह नाहीं ॥ २७॥
कीर्तनें वाचा पवित्र । कीर्तनें होये सत्पात्र ।
हरिकीर्तनें प्राणीमात्र । सुसिळ होती ॥ २८॥
कीर्तनें अवेग्रता घडे । कीर्तनें निश्चये सांपडे ।
कीर्तनें संदेह बुडे । श्रोतयांवक्तयांचा ॥ २९॥
सदा सर्वदा हरिकीर्तन । ब्रह्मसुत करी आपण ।
तेणें नारद तोचि नारायेण । बोलिजेत आहे ॥ ३०॥
म्हणोनि कीर्तनाचा अगाध महिमा । कीर्तनें संतोषे परमात्मा ।
सकळ तीर्थें आणी जगदात्मा । हरिकीर्तनीं वसे ॥ ३१॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे कीर्तनभजननिरूपणनाम
समास दुसरा ॥ २॥ ४.२

समास तिसरा : नामस्मरणभक्ति

॥ श्रीराम ॥

मागां निरोपिलें कीर्तन । जें सकळांस करी पावन ।
आतां ऐका विष्णोःस्मरण । तिसरी भक्ती ॥ १॥
स्मरण देवाचें करावें । अखंड नाम जपत जावें ।
नामस्मरणें पावावें । समाधान ॥ २॥
नित्य नेम प्रातःकाळीं । माध्यानकाळीं सायंकाळीं ।
नामस्मरण सर्वकाळीं । करीत जावें ॥ ३॥
सुख दुःख उद्वेग चिंता । अथवा आनंदरूप असतां ।
नामस्मरणेंविण सर्वथा । राहोंच नये ॥ ४॥
हरुषकाळीं विषमकाळीं । पर्वकाळीं प्रस्तावकाळीं ।
विश्रांतिकाळीं निद्राकाळीं । नामस्मरण करावें ॥ ५॥
कोडें सांकडें संकट । नाना संसारखटपट ।
आवस्ता लागतां चटपट । नामस्मरण करावें ॥ ६॥
चालतां बोलतां धंदा करितां । खातां जेवितां सुखी
होतां ।
नाना उपभोग भोगितां । नाम विसरों नये ॥ ७॥
संपत्ती अथवा विपत्ती । जैसी पडेल काळगती ।
नामस्मरणाची स्थिती । सांडूंच नये ॥ ८॥

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

वैभव सामर्थ्य आणी सत्ता । नाना पदार्थ चालतां ।
उत्कट भाग्यश्री भोगितां । नामस्मरण सांडूं नये ॥ ९॥
आधीं आवदसा मग दसा । अथवा दसेउपरी आवदसा ।
प्रसंग असो भलतैसा । परंतु नाम सोडूं नये ॥ १०॥
नामें संकटें नासतीं । नामें विघ्नें निवारती ।
नामस्मरणें पाविजेती । उत्तम पदें ॥ ११॥
भूत पिशाच्च नाना छंद । ब्रह्मगिऱ्हो ब्राह्मणसमंध ।
मंत्रचळ नाना खेद । नामनिष्ठें नासती ॥ १२॥
नामें विषबाधा हरती । नामें चेडे चेटकें नासती ।
नामें होये उत्तम गती । अंतकाळीं ॥ १३॥
बाळपणीं तारुण्यकाळीं । कठिणकाळीं वृधाप्यकाळीं ।
सर्वकाळीं अंतकाळीं । नामस्मरण असावें ॥ १४॥
नामाचा महिमा जाणे शंकर । जना उपदेसी विश्वेश्वर ।
वाराणसी मुक्तिक्षेत्र । रामनामेंकरूनी ॥ १५॥
उफराट्या नामासाठीं । वाल्मिक तरला उठाउठी ।
भविष्य वदला शतकोटी । चरित्र रघुनाथाचें ॥ १६॥
हरिनामें प्रल्हाद तरला । नाना आघातापासून सुटला ।
नारायेणनामें पावन जाला । अजामेळ ॥ १७॥
नामें पाषाण तरले । असंख्यात भक्त उद्धरले ।
माहापापी तेचि जाले । परम पवित्र ॥ १८॥
परमेश्वराचीं अनंत नामें । स्मरतां तरिजे नित्यनेमें ।
नामस्मरण करितां, येमें- । बाधिजेना ॥ १९॥
सहस्रा नामामधें कोणी येक । म्हणतां होतसे सार्थक ।
नाम स्मरतां पुण्यश्लोक । होईजे स्वयें ॥ २०॥
कांहींच न करूनि प्राणी । रामनाम जपे वाणी ।
तेणें संतुष्ट चक्रपाणी । भक्तांलागीं सांभाळी ॥ २१॥
नाम स्मरे निरंतर । तें जाणावें पुण्यशरीर ।
माहादोषांचे गिरिवर । रामनामें नासती ॥ २२॥
अगाध महिमा न वचे वदला । नामें बहुत जन उद्धरला ।
हळहळापासून सुटला । प्रत्यक्ष चंद्रमौळी ॥ २३॥
चहुं वर्णां नामाधिकार । नामीं नाहीं लाहानथोर ।
जढ मूढ पैलपार । पावती नामें ॥ २४॥
म्हणौन नाम अखंड स्मरावें । रूप मनीं आठवावें ।
तिसरी भक्ती स्वभावें । निरोपिली ॥ २५॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे नामस्मरणभक्तिनिरूपणनाम
समास तिसरा ॥ ३॥ ४.३

समास चवथा : पादसेवन भक्ति
॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण । नामस्मरणाचें लक्षण ।
आतां ऐका पादसेवन । चौथी भक्ती ॥ १॥
पादसेवन तेंचि जाणावें । कायावाचामनोभावें ।
सद्गुरूचे पाय सेवावे । सद्गतिकारणें ॥ २॥
या नांव पादसेवन । सद्गुरुपदीं अनन्यपण ।
निरसावया जन्ममरण । यातायाती ॥ ३॥
सद्गुरुकृपेविण कांहीं । भवतरणोपाव तों नाहीं ।
याकारणें लवलाहीं । सद्गुरुपाय सेवावे ॥ ४॥
सद्वस्तु दाखवी सद्गुरु । सकळ सारासारविचारु ।
परब्रह्माचा निर्धारु । अंतरीं बाणे ॥ ५॥
जे वस्तु दृष्टीस दिसेना । आणी मनास तेहि भासेना ।
संगत्यागेंविण ये ना । अनुभवासी ॥ ६॥
अनुभव घेतां संगत्याग नसे । संगत्यागें अनुभव न दिसे ।
हें अनुभवी यासीच भासे । येरां गथागोवी ॥ ७॥
संगत्याग आणी निवेदन । विदेहस्थिती अलिप्तपण ।
सहजस्थिती उन्मनी विज्ञान । हे सप्तहि येकरूप ॥ ८॥
याहिवेगळीं नामाभिधानें । समाधानाचीं संकेतवचनें ।
सकळ कांहीं पादसेवनें । उमजों लागे ॥ ९॥
वेद वेदगर्भ वेदांत । सिद्ध सिद्धभावगर्भ सिद्धांत ।
अनुभव अनुर्वाच्य धादांत । सत्य वस्तु ॥ १०॥
बहुधा अनुभवाचीं आंगें । सकळ कळती संतसंगें ।
चौथे भक्तीचे प्रसंगें । गोप्य तें प्रगटे ॥ ११॥
प्रगट वसोनि नसे । गोप्य असोनि भासे ।
भासाअभासाहून अनारिसे । गुरुगम्य मार्ग ॥ १२॥
मार्ग होये परी अंतरिक्ष । जेथें सर्वहि पूर्वपक्ष ।
पाहों जातां अलक्ष । लक्षवेना ॥ १३॥
लक्षें जयासी लक्षावें । ध्यानें जयासी ध्यावें ।
तें गे तेंचि आपण व्हावें । त्रिविधा प्रचिती ॥ १४॥
असो हीं अनुभवाचीं द्वारें । कळती सारासारविचारें ।
सत्संगेंकरून सत्योत्तरें । प्रत्ययासि येतीं ॥ १५॥
सत्य पाहातां नाहीं असत्य । असत्य पाहातां नाहीं सत्य ।
सत्याअसत्याचें कृत्य । पाहाणारापासीं ॥ १६॥
पाहाणार पाहाणें जया लागलें । तें तद्रूपत्वें प्राप्त जालें ।
तरी मग जाणावें बाणलें । समाधान ॥ १७॥
नाना समाधानें पाहातां । बाणती सद्गुरु करितां ।
सद्गुरुविण सर्वथा । सन्मार्ग नसे ॥ १८॥
प्रयोग साधनें सायास । नाना साक्षेपें विद्याअभ्यास ।
अभ्यासें कांहीं गुरुगम्यास । पाविजेत नाहीं ॥ १९॥
जें अभ्यासें अभ्यासितां न ये । जें साधनें असाध्य होये ।
तें हें सद्गुरुविण काये । उमजों जाणे ॥ २०॥
याकारणें ज्ञानमार्ग- । कळाया, धरावा सत्संग ।
सत्संगेंविण प्रसंग । बोलोंचि नये ॥ २१॥
सेवावे सद्गुरूचे चरण । या नांव पादसेवन ।
चौथे भक्तीचें लक्षण । तें हें निरोपिलें ॥ २२॥
देव ब्राह्मण माहानुभाव । सत्पात्र भजनाचे ठाव ।
ऐसिये ठाईं सद्भाव । दृढ धरावा ॥ २३॥
हें प्रवृत्तीचें बोलणें । बोलिलें रक्षाया कारणें ।
परंतु सद्गुरुपाय सेवणें । या नांव पादसेवन ॥ २४॥

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

पादसेवन चौथी भक्ती । पावन करितसे त्रिजगतीं ।
जयेकरितां सायोज्यमुक्ती । साधकास होये ॥ २५॥
म्हणौनि थोराहून थोर । चौथे भक्तीचा निर्धार ।
जयेकरितां पैलपार । बहुत प्राणी पावती ॥ २६॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पादसेवनभक्तिनिरूपणनाम
समास चवथा ॥ ४॥ ४.४

समास पांचवा : अर्चनभक्ति
॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण । चौथे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान । पांचवी भक्ती ॥ १॥
पांचवी भक्ती तें आर्चन । आर्चन म्हणिजे देवतार्चन ।
शास्त्रोक्त पूजाविधान । केलें पाहिजे ॥ २॥
नाना आसनें उपकर्णें । वस्त्रें आळंकार भूषणें ।
मानसपूजा मूर्तिध्यानें । या नांव पांचवी भक्ती ॥ ३॥
देवब्राह्मणअग्नीपूजन । साधुसंतअतीतपूजन ।
इति महानुभाव गाइत्रीपूजन । या नांव पांचवी भक्ती ॥ ४॥
धातुपाषाणमृत्तिकापूजन । चित्र लेप सत्पात्रपूजन ।
आपले गृहींचें देवतार्चन । या नांव पांचवी भक्ती ॥ ५॥
सीळा सप्तांकित नवांकित । शालिग्राम शकलें चक्रांकित ।
लिंगें सूर्यकांत सोमकांत । बाण तांदळे नर्बदे ॥ ६॥
भैरव भगवती मल्लारी । मुंज्या नृसिंह बनशंकरी ।
नाग नाणी नानापरी । पंचायेत्नपूजा ॥ ७॥
गणेशशारदाविठलमूर्ती । रंगनाथजगंनाथतांडवमूर्ती ।
श्रीरंगहनुमंतगरुडमूर्ती । देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ ८॥
मत्छकूर्मवऱ्हावमूर्ती । नृसिंहवामनभार्गवमूर्ती ।
रामकृष्णहयग्रीवमूर्ती । देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ ९॥
केशवनारायणमाधवमूर्ती । गोविंदविष्णुमदसूदनमूर्ती ।
त्रिविक्रमवामनश्रीधरमूर्ती । रुषीकेश पद्मनाभि ॥ १०॥
दामोदरसंकर्षणवासुदेवमूर्ती ।
प्रद्युम्नअनुरधपुरुषोत्तममूर्ती ।
अधोक्षजनारसिंहअच्युतमूर्ती । जनार्दन आणी उपेंद्र ॥ ११॥
हरिहरांच्या अनंत मूर्ती । भगवंत जगदात्माजगदीशमूर्ती ।
शिवशक्तीच्या बहुधा मूर्ती । देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ १२॥
अश्वत्थनारायेण सूर्यनारायेण । लक्ष्मीनारायेण त्रिमल्लनारायेण ।
श्रीहरीनारायण आदिनारायण । शेषशाई परमात्मा ॥ १३॥
ऐश्या परमेश्वराच्या मूर्ती । पाहों जातां उदंड असती ।
त्यांचें आर्चन करावें, भक्ती- । पांचवी ऐसी ॥ १४॥
याहि वेगळे कुळधर्म । सोडूं नये अनुक्रम ।
उत्तम अथवा मध्यम । करीत जावें ॥ १५॥
जाखमाता मायराणी । बाळा बगुळा मानविणी ।
पूजा मांगिणी जोगिणी । कुळधर्मे करावीं ॥ १६॥
नाना तीर्थांक्षत्रांस जावें । तेथें त्या देवाचें पूजन
करावें ।
नाना उपचारीं आर्चावें । परमेश्वरासी ॥ १७॥
पंचामृतें गंधाक्षतें । पुष्पें परिमळद्रव्यें बहुतें ।
धूपदीप असंख्यातें । नीरांजनें कर्पुराचीं ॥ १८॥
नाना खाद्य नैवेद्य सुंदर । नाना फळें तांबोलप्रकार ।
दक्षणा नाना आळंकार । दिव्यांबरें वनमाळा ॥ १९॥
सिबिका छत्रें सुखासनें । माहि मेघडंब्रें सूर्यापानें ।
दिंड्या पताका निशाणें । टाळ घोळ मृदांग ॥ २०॥
नाना वाद्यें नाना उत्साव । नाना भक्तसमुदाव ।
गाती हरिदास सद्भाव- । लागला भगवंतीं ॥ २१॥
वापी कूप सरोवरें । नाना देवाळयें सिखरें ।
राजांगणें मनोहरें । वृंदावनें भुयरीं ॥ २२॥
मठ मंड्या धर्मशाळा । देवद्वारीं पडशाळा ।
नाना उपकर्णें नक्षत्रमाळा । नाना वस्त्र सामुग्री ॥ २३॥
नाना पडदे मंडप चांदोवे । नाना रत्नघोष लोंबती बरवे ।
नाना देवाळई समर्पावे । हस्थि घोडे शक्कटें ॥ २४॥
आळंकार आणि आळंकारपात्रें । द्रव्य आणी द्रव्यपात्रें ।
अन्नोदक आणी अन्नोदकपात्रें । नाना प्रकारीचीं ॥ २५॥
वनें उपवनें पुष्पवाटिका । तापस्यांच्या पर्णकुटिका ।
ऐसी पूजा जगन्नायका । येथासांग समर्पावी ॥ २६॥
शुक शारिका मयोरें । बदकें चक्रवाकें चकोरें ।
कोकिळा चितळें सामरें । देवाळई समर्पावीं ॥ २७॥
सुगंधमृगें आणी मार्जरें । गाई म्हैसी वृषभ वानरें ।
नाना पदार्थ आणी लेंकुरें । देवाळई समर्पावीं ॥ २८॥
काया वाचा आणी मनें । चित्तें वित्तें जीवें प्राणें ।
सद्भावें भगवंत आर्चनें । या नांव आर्चनभक्ती ॥ २९॥
ऐसेंचि सद्गुरूचें भजन- । करून, असावें अनन्य ।
या नांव भगवद्भजन । पांचवी भक्ती ॥ ३०॥
ऐसी पूजा न घडे बरवी । तरी मानसपूजा करावी ।
मानसपूजा अगत्य व्हावी । परमेश्वरासी ॥ ३१॥
मनें भगवंतास पूजावें । कल्पून सर्वहि समर्पावें ।
मानसपूजेचें जाणावें । लक्षण ऐसें ॥ ३२॥
जें जें आपणांस पाहिजे । तें तें कल्पून वाहिजे ।
येणें प्रकारें कीजे । मानसपूजा ॥ ३३॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे आर्चनभक्तिनाम
समास पांचवा ॥ ५॥ ४.५

समास सहावा : वंदनभक्ति
॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण । पांचवे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान । साहावी भक्ती ॥ १॥
साहावी भक्ती तें वंदन । करावें देवासी नमन ।
संत साधु आणी सज्जन । नमस्कारीत जावे ॥ २॥
सूर्यासि करावे नमस्कार । देवासि करावे नमस्कार ।
सद्गुरूस करावे नमस्कार । साष्टांग भावें ॥ ३॥

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

साष्टांग नमस्कारास अधिकारु । नानाप्रतिमा देव गुरु ।
अन्यत्र नमनाचा विचारु । अधिकारें करावा ॥ ४॥
छप्पन्न कोटी वसुमती । मधें विष्णुमूर्ती असती ।
तयांस नमस्कार प्रीतीं । साष्टांग घालावे ॥ ५॥
पशुपति श्रीपति आणी गभस्ती । यांच्या दर्शनें दोष जाती ।
तैसाचि नमावा मारुती । नित्य नेमें विशेष ॥ ६॥
श्लोक ॥ शंकरः शेषशायी च मार्तंडो मारुतिस्तथा ।
एतेषां दर्शनं पुण्यं नित्यनेमे विशेषतः ॥
भक्त ज्ञानी आणी वीतरागी । माहानुभाव तापसी योगी ।
सत्पात्रें देखोनि वेगीं । नमस्कार घालावे ॥ ७॥
वेदज्ञ शास्त्रज्ञ आणी सर्वज्ञ । पंडित पुराणिक आणी विद्वज्जन ।
याज्ञिक वैदिक पवित्रजन । नमस्कारीत जावे ॥ ८॥
जेथें दिसती विशेष गुण । तें सद्गुरूचें अधिष्ठान ।
याकारणें तयासी नमन । अत्यादरें करावें ॥ ९॥
गणेश शारदा नाना शक्ती । हरिहरांच्या अवतारमूर्ती ।
नाना देव सांगों किती । पृथकाकारें ॥ १०॥
सर्व देवांस नमस्कारिलें । ते येका भगवंतास पावलें ।
येदर्थी येक वचन बोलिलें- । आहे, तें ऐका ॥ ११॥
श्लोक ॥ आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छति सागरं ।
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रतिगच्छति ॥
याकारणें सर्व देवांसी । नमस्कारावें अत्यादरेंसीं ।
अधिष्ठान मानितां, देवांसी- । परम सौख्य वाटे ॥ १२॥
देव देवाचीं अधिष्ठानें । सत्पात्रें सद्गुरूचीं स्थानें ।
या कारणें नमस्कार करणें । उभय मार्गीं ॥ १३॥
नमस्कारें लीनता घडे । नमस्कारें विकल्प मोडे ।
नमस्कारें सख्य घडे । नाना सत्पात्रासीं ॥ १४॥
नमस्कारें दोष जाती । नमस्कारें अन्याय क्ष्मती ।
नमस्कारें मोडलीं जडतीं । समाधानें ॥ १५॥
सिसापरता नाहीं दंड । ऐसें बोलती उदंड ।
याकारणें अखंड । देव भक्त वंदावे ॥ १६॥
नमस्कारें कृपा उचंबळे । नमस्कारें प्रसन्नता प्रबळे ।
नमस्कारें गुरुदेव वोळे । साधकांवरीं ॥ १७॥
निशेष करितां नमस्कार । नासती दोषांचे गिरिवर ।
आणी मुख्य परमेश्वर । कृपा करी ॥ १८॥
नमस्कारें पतित पावन । नमस्कारें संतांसी शरण ।
नमस्कारें जन्ममरण । दुरी दुऱ्हावे ॥ १९॥
परम अन्याय करुनि आला । आणी साष्टांग नमस्कार घातला ।
तरी तो अन्यायें क्ष्मा केला । पाहिजे श्रेष्ठीं ॥ २०॥
याकारणें नमस्कारापरतें । आणीक नाहीं अनुसरतें ।
नमस्कारें प्राणीयातें । सद्बुद्धि लागे ॥ २१॥
नमस्कारास वेचावें नलगे । नमस्कारास कष्टावें नलगे ।
नमस्कारांस कांहींच नलगे । उपकर्ण सामग्री ॥ २२॥
नमस्कारा ऐसें नाहीं सोपें । नमस्कार करावा अनन्यरूपें ।
नाना साधनीं साक्षपें । कासया सिणावें ॥ २३॥
साधक भावें नमस्कार घाली । त्याची चिंता साधूस लागली ।
सुगम पंथे नेऊन घाली । जेथील तेथें ॥ २४॥
याकारणें नमस्कार श्रेष्ठ । नमस्कारें वोळती वरिष्ठ ।
येथें सांगितली पष्ट । साहावी भक्ती ॥ २५॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे वंदनभक्तिनाम
समास सहावा ॥ ६॥ ४.६

समास सातवा : दास्यभक्ति
॥ श्रीराम ॥
मागां जालें निरूपण । साहवें भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान । सातवी भक्ती ॥ १॥
सातवें भजन तें दास्य जाणावें । पडिलें कार्य तितुकें
करावें ।
सदा सन्निधचि असावें । देवद्वारीं ॥ २॥
देवाचें वैभव संभाळावें । न्यूनपूर्ण पडोंचि नेदावें ।
चढतें वाढतें वाढवावें । भजन देवाचें ॥ ३॥
भंगलीं देवाळयें करावीं । मोडलीं सरोवरें बांधावीं ।
सोफे धर्मशाळा चालवावीं । नूतनचि कार्यें ॥ ४॥
नाना रचना जीर्ण जर्जर । त्यांचे करावे जीर्णोद्धार ।
पडिलें कार्य तें सत्वर । चालवित जावें ॥ ५॥
गज रथ तुरंग सिंहासनें । चौकिया सिबिका सुखासनें ।
मंचक डोल्हारे विमानें । नूतनचि करावीं ॥ ६॥
मेघडंब्रें छत्रें चामरें । सूर्यापानें निशाणें अपारें ।
नित्य नूतन अत्यादरें । सांभाळित जावीं ॥ ७॥
नाना प्रकारीचीं यानें । बैसावयाचीं उत्तम स्थानें ।
बहुविध सुवर्णासनें । येत्नें करीत जावीं ॥ ८॥
भुवनें कोठड्या पेट्या मांदुसा । रांझण कोहळीं
घागरी बहुवसा ।
संपूर्ण द्रव्यांश ऐसा । अति येत्नें करावा ॥ ९॥
भुयेरीं तळघरें आणी विवरें । नाना स्थळें गुप्त द्वारें ।
अनर्घ्ये वस्तूंचीं भांडारें । येत्नें करीत जावीं ॥ १०॥
आळंकार भूषणें दिव्यांबरें । नाना रत्नें मनोहरें ।
नाना धातु सुवर्णपात्रें । येत्नें करीत जावीं ॥ ११॥
पुष्पवाटिका नाना वनें । नाना तरुवरांचीं बनें ।
पावतीं करावीं जीवनें । तया वृक्षांसी ॥ १२॥
नाना पशूंचिया शाळा । नाना पक्षी चित्रशाळा ।
नाना वाद्यें नाट्यशाळा । गुणी गायेक बहुसाल ॥ १३॥
स्वयंपाकगृहें भोजनशाळा । सामग्रीगृहें धर्मशाळा ।
निद्रिस्तांकारणें पडशाळा । विशाळ स्थळें ॥ १४॥
नाना परिमळद्रव्यांचीं स्थळें । नाना
खाद्यफळांचीं स्थळें ।
नाना रसांचीं नाना स्थळें । येत्नें करीत जावीं ॥ १५॥
नाना वस्तांची नाना स्थानें । भंगलीं करावीं नूतनें ।

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

देवाचें वैभव वचनें । किती म्हणौनि बोलावें ॥ १६ ॥
सर्वां ठाई अतिसादर । आणी दास्यत्वासहि तत्पर ।
कार्यभागाचा विसर । पडणार नाहीं ॥ १७ ॥
जयंत्या पर्वें मोहोत्साव । असंभाव्य चालवी वैभव ।
जें देखतां स्वर्गींचे देव । तटस्त होती ॥ १८ ॥
ऐसें वैभव चालवावें । आणी नीच दास्यत्वहि करावें ।
पडिले प्रसंगीं सावध असावें । सर्वकाळ ॥ १९ ॥
जें जें कांहीं पाहिजे । तें तें तत्काळचि देजे ।
अत्यंत आवडीं कीजे । सकळ सेवा ॥ २० ॥
चरणक्षाळणें स्नानें आच्मनें । गंधाक्षतें वसनें भूषणें ।
आसनें जीवनें नाना सुमनें । धूप दीप नैवेद्य ॥ २१ ॥
शयेनाकारणें उत्तम स्थळें । जळें ठेवावीं सुसीतळें ।
तांबोल गायनें रसाळें । रागरंगें करावीं ॥ २२ ॥
परिमळद्रव्यें आणी फुलेलें । नाना सुगंधेल तेलें ।
खाद्य फळें बहुसालें । सन्निधचि असावीं ॥ २३ ॥
सडे संमार्जनें करावीं । उदकपात्रें उदकें भरावीं ।
वसनें प्रक्षालून आणावीं । उत्तमोत्तमें ॥ २४ ॥
सकळांचें करावें पारपत्य । आलयाचें करावें आतित्य ।
ऐसी हे जाणावी सत्य । सातवी भक्ती ॥ २५ ॥
वचनें बोलावीं करुणेचीं । नाना प्रकारें स्तुतीचीं ।
अंतरें निवतीं सकळांचीं । ऐसें वदावें ॥ २६ ॥
ऐसी हे सातवी भक्ती । निरोपिली येथामती ।
प्रत्यक्ष न घडे तरी चित्तीं । मानसपूजा करावी ॥ २७ ॥
ऐसें दास्य करावें देवाचें । येणेंचि प्रकारें सद्गुरूचें ।
प्रत्यक्ष न घडे तरी मानसपूजेचें । करित जावें ॥ २८ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे दास्यभक्तिनाम
समास सातवा ॥ ७ ॥ ४.७

समास आठवा : सख्यभक्ति
॥ श्रीराम ॥

मागां जालें निरूपण । सातवे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान । आठवी भक्ती ॥ १ ॥
देवासी परम सख्य करावें । प्रेम प्रीतीनें बांधावें ।
आठवे भक्तीचें जाणावें । लक्षण ऐसें ॥ २ ॥
देवास जयाची अत्यंत प्रीती । आपण वर्तावें तेणें रीतीं ।
येणें करितां भगवंतीं । सख्य घडे नेमस्त ॥ ३ ॥
भक्ति भाव आणी भजन । निरूपण आणी कथाकीर्तन ।
प्रेमळ भक्तांचें गायन । आवडे देवा ॥ ४ ॥
आपण तैसेंचि वर्तावें । आपणासि तेंच आवडावें ।
मनासारिखें होतां स्वभावें । सख्य घडे नेमस्त ॥ ५ ॥
देवाच्या सख्यत्वाकारणें । आपलें सौख्य सोडून देणें ।
अनन्यभावें जीवें प्राणें । शरीर तेंहि वेंचावें ॥ ६ ॥
सांडून आपली संसारवेथा । करित जावी देवाची चिंता ।
निरूपण कीर्तन कथा वार्ता । देवाच्याचि सांगाव्या ॥ ७ ॥
देवाच्या सख्यत्वासाठीं । पडाव्या जिवलगांसी तुटी ।
सर्व अर्पावें, सेवटीं- । प्राण तोहि वेचावा ॥ ८ ॥
आपुलें आवघेंचि जावें । परी देवासी सख्य राहावें ।
ऐसी प्रीती जिवें भावें । भगवंतीं लागावी ॥ ९ ॥
देव म्हणिजे आपुला प्राण । प्राणासी न करावें निर्वाण ।
परम प्रीतीचें लक्षण । तें हें ऐसें असे ॥ १० ॥
ऐसें परम सख्य धरितां । देवास लागे भक्ताची चिंता ।
पांडव लाखाजोहरीं जळतां । विवरद्वारें काढिले ॥ ११ ॥
देव सख्यत्वें राहे आपणासी । तें तों वर्म आपणाचि पासी ।
आपण वचनें बोलावीं जैसीं । तैसीं येती पडसादें ॥ १२ ॥
आपण असतां अनन्यभावें । देव तत्काळचि पावे ।
आपण त्रास घेतां जीवें । देवहि त्रासे ॥ १३ ॥
श्लोक ॥ ये यथा मां प्रपद्यंते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।
जैसें जयाचे भजन । तैसाचि देवहि आपण ।
म्हणौन हें आवघें जाण । आपणाचि पासीं ॥ १४ ॥
आपुल्या मनासारिखें न घडे । तेणें गुणें निष्ठा मोडे ।
तरी गोष्टी आपणांकडे । सहजचि आली ॥ १५ ॥
मेघ चातकावरी वोळेना । तरी चातक पालटेना ।
चंद्र वेळेसि उगवेना । तऱ्ही चकोर अनन्य ॥ १६ ॥
ऐसें असावें सख्यत्व । विवेकें धरावें सत्व ।
भगवंतावरील ममत्व । सांडूंचि नये ॥ १७ ॥
सखा मानावा भगवंत । माता पिता गण गोत ।
विद्या लक्ष्मी धन वित्त । सकळ परमात्मा ॥ १८ ॥
देवावेगळें कोणीं नाहीं । ऐसें बोलती सर्वहि ।
परंतु त्यांची निष्ठा कांहीं । तैसीच नसे ॥ १९ ॥
म्हणौनी ऐसें न करावें । सख्य तरी खरेंचि करावें ।
अंतरीं सदृढ धरावें । परमेश्वरासी ॥ २० ॥
आपुलिया मनोगताकारणें । देवावरी क्रोधास येणें ।
ऐसीं नव्हेत किं लक्षणें । सख्यभक्तीचीं ॥ २१ ॥
देवाचें जें मनोगत । तेंचि आपुलें उचित ।
इच्छेसाठीं भगवंत । अंतरूं नये कीं ॥ २२ ॥
देवाचे इच्छेनें वर्तावें । देव करील तें मानावें ।
मग सहजचि स्वभावें । कृपाळु देव ॥ २३ ॥
पाहातां देवाचे कृपेसी । मातेची कृपा कायेसी ।
माता वधी बाळकासी । विपत्तिकाळीं ॥ २४ ॥
देवें भक्त कोण वधिला । कधीं देखिला ना ऐकिला ।
शरणागतांस देव जाला । वज्रपंजरु ॥ २५ ॥
देव भक्तांचा कैवारी । देव पतितांसि तारी ।
देव होये साहाकारी । अनाथांचा ॥ २६ ॥
देव अनाथांचा कैपक्षी । नाना संकटांपासून रक्षी ।
धांविन्नला अंतरसाक्षी । गजेंद्राकारणें ॥ २७ ॥
देव कृपेचा सागरु । देव करुणेचा जळधरु ।
देवासि भक्तांचा विसरु । पडणार नाहीं ॥ २८ ॥

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

देव प्रीती राखों जाणे । देवासी करावें साजणें ।
जिवलगें आवघीं पिसुणें । कामा न येती ॥ २९ ॥
सख्य देवाचें तुटेना । प्रीति देवाची विटेना ।
देव कदा पालटेना । शरणागतांसी ॥ ३० ॥
म्हणौनि सख्य देवासी करावें । हितगुज तयासी सांगावें ।
आठवे भक्तीचें जाणावें । लक्षण ऐसें ॥ ३१ ॥
जैसा देव तैसा गुरु । शास्त्रीं बोलिला हा विचारु ।
म्हणौन सख्यत्वाचा प्रकारु । सद्गुरूसीं असावा ॥ ३२ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे सख्यभक्तिनाम
समास आठवा ॥ ८ ॥ ४.८

समास नववा : आत्मनिवेदन
॥ श्रीराम ॥

मागां जालें निरूपण । आठवे भक्तीचें लक्षण ।
आतां ऐका सावधान । भक्ति नवमी ॥ १ ॥
नवमी निवेदन जाणावें । आत्मनिवेदन करावें ।
तेंहि सांगिजेल स्वभावें । प्रांजळ करूनि ॥ २ ॥
ऐका निवेदनाचें लक्षण । देवासि वाहावें आपण ।
करावें तत्वविवरण । म्हणिजे कळे ॥ ३ ॥
मी भक्त ऐसें म्हणावें । आणी विभक्तपणेंचि भजावें ।
हें आवघेंचि जाणावें । विलक्षण ॥ ४ ॥
लक्षण असोन विलक्षण । ज्ञान असोन अज्ञान ।
भक्त असोन विभक्तपण । तें हें ऐसें ॥ ५ ॥
भक्त म्हणिजे विभक्त नव्हे । आणी विभक्त म्हणिजे भक्त नव्हे ।
विचारेंविण कांहींच नव्हे । समाधान ॥ ६ ॥
तस्मात् विचार करावा । देव कोण तो वोळखावा ।
आपला आपण शोध घ्यावा । अंतर्यामीं ॥ ७ ॥
मी कोण ऐसा निवाडा । पाहों जातां तत्वझाडा ।
विचार करितां उघडा । आपण नाहीं ॥ ८ ॥
तत्वें तत्व जेव्हां सरे । तेव्हां आपण कैंचा उरे ।
आत्मनिवेदन येणेंप्रकारें । सहजचि जालें ॥ ९ ॥
तत्वरूप सकळ भासे । विवेक पाहातां निरसे ।
प्रकृतिनिरासें आत्मा असे । आपण कैंचा ॥ १० ॥
येक मुख्य परमेश्वरु । दुसरी प्रकृति जगदाकारु ।
तिसरा आपण कैंचा चोरु । आणिला मधें ॥ ११ ॥
ऐसें हें सिद्धचि असतां । नाथिली लागे देहअहंता ।
परंतु विचारें पाहों जातां । कांहींच नसे ॥ १२ ॥
पाहातां तत्वविवेचना । पिंडब्रह्मांडतत्वरचना ।
विश्वाकारें वेक्ती, नाना- । तत्वें विस्तारलीं ॥ १३ ॥
तत्वें साक्षत्वें वोसरतीं । साक्षत्व नुरे आत्मप्रचिती ।
आत्मा असे आदिअंतीं । आपण कैंचा ॥ १४ ॥
आत्मा येक स्वानंदघन । आणी अहमात्मा हें वचन ।
तरी मग आपण कैंचा भिन्न । उरला तेथें ॥ १५ ॥
सोहं हंसा हें उत्तर । याचें पाहावें अर्थांतर ।
पाहातां आत्मयाचा विचार । आपण कैंचा तेथें ॥ १६ ॥
आत्मा निर्गुण निरंजन । तयासी असावें अनन्य ।
अनन्य म्हणिजे नाहीं अन्य । आपण कैंचा तेथें ॥ १७ ॥
आत्मा म्हणिजे तो अद्वैत । जेथें नाहीं द्वैताद्वैत ।
तेथें मीपणाचा हेत । उरेल कैंचा ॥ १८ ॥
आत्मा पूर्णत्वें परिपूर्ण । जेथें नाहीं गुणागुण ।
निखळ निर्गुणी आपण । कोण कैंचा ॥ १९ ॥
त्वंपद तत्पद असिपद । निरसुनि सकळ भेदाभेद ।
वस्तु ठाईची अभेद । आपण कैंचा ॥ २० ॥
निरसितां जीवशिवउपाधी । जीवशिवचि कैंचे आधी ।
स्वरूपीं होतां दृढबुद्धि । आपण कैंचा ॥ २१ ॥
आपण मिथ्या, साच देव । देव भक्त अनन्यभाव ।
या वचनाचा अभिप्राव । अनुभवी जाणती ॥ २२ ॥
या नांव आत्मनिवेदन । ज्ञानियांचें समाधान ।
नवमे भक्तींचे लक्षण । निरोपिलें ॥ २३ ॥
पंचभूतांमध्यें आकाश । सकळ देवांमधें जगदीश ।
नवविधा भक्तीमध्यें विशेष । भक्ति नवमी ॥ २४ ॥
नवमी भक्ती आत्मनिवेदन । न होतां न चुके जन्ममरण ।
हें वचन सत्य, प्रमाण- । अन्यथा नव्हे ॥ २५ ॥
ऐसी हे नवविधा भक्ती । केल्यां पाविजे सायोज्यमुक्ती ।
सायोज्यमुक्तीस कल्पांतीं । चळण नाहीं ॥ २६ ॥
तिहीं मुक्तींस आहे चळण । सायोज्यमुक्ती अचळ जाण ।
त्रैलोक्यास होतां निर्वाण । सायोज्यमुक्ती चळेना ॥ २७ ॥
आवघीया चत्वार मुक्ती । वेदशास्त्रें बोलती ।
तयांमध्यें तीन नासती । चौथी ते अविनाश ॥ २८ ॥
पहिली मुक्ती ते स्वलोकता । दुसरी ते समीपता ।
तिसरी ते स्वरूपता । चौथी सायोज्यमुक्ती ॥ २९ ॥
ऐसिया चत्वार मुक्ती । भगवद्भजनें प्राणी पावती ।
हेंचि निरूपण प्रांजळ श्रोतीं । सावध पुढें परिसावें ॥ ३० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे आत्मनिवेदनभक्तिनाम
समास नववा ॥ ९ ॥ ४.९

समास दहावा : मुक्तिचतुष्टय
॥ श्रीराम ॥

मुळीं ब्रह्म निराकार । तेथें स्फूर्तिरूप अहंकार ।
तो पंचभूतांचा विचार । ज्ञानदशकीं बोलिला ॥ १ ॥
तो अहंकार वायोरूप । तयावरी तेजाचें स्वरूप ।
तया तेजाच्या आधारें आप । आवर्णोदक दाटलें ॥ २ ॥
तया आवर्णोदकाच्या आधारें । धरा धरिली फणिवरें ।
वरती छपन्न कोटी विस्तारें । वसुंधरा हे ॥ ३ ॥
इयेवरी परिघ सप्त सागर । मध्य मेरू माहां थोर ।
अष्ट दिग्पाळ तो परिवार । अंतरें वेष्टित राहिला ॥ ४ ॥
तो सुवर्णाचा माहा मेरू । पृथ्वीस तयाचा आधारु ।
चौर्यांसी सहस्र विस्तारु । रुंदी तयाची ॥ ५ ॥

From http://sanskritdocuments.org/marathi/

उंच तरी मर्यादेवेगळा । भूमीमधें सहस्र सोळा ।
तया भोवता वेष्टित पाळा । लोकालोक पर्वताचा ॥ ६॥
तया ऐलिकडे हिमाचळ । जेथें पांडव गळाले सकळ ।
धर्म आणी तमाळनीळ । पुढें गेले ॥ ७॥
जेथें जावया मार्ग नाहीं । मार्गी पसरले माहा अही ।
सितसुखें सुखावले ते ही । पर्वतरूप भासती ॥ ८॥
तया ऐलिकडे सेवटीं जाण । बद्रिकाश्रम बद्रिनारायण ।
तेथें माहां तापसी, निर्वाण- । देहत्यागार्थ जाती ॥ ९॥
तया ऐलिकडे बद्रिकेदार । पाहोन येती लहानथोर ।
ऐसा हा अवघा विस्तार । मेरुपर्वताचा ॥ १०॥
तया मेरुपर्वतापाठारीं । तीन शृंगे विषमहारी ।
परिवारें राहिले तयावरी । ब्रह्मा विष्णु महेश ॥ ११॥
ब्रह्मशृंग तो पर्वताचा । विष्णुशृंग तो मर्गजाचा ।
शिवशृंग तो स्फटिकाचा । कैळास नाम त्याचें ॥ १२॥
वैकुंठ नाम विष्णुशृंगाचें । सत्यलोक नाम
ब्रह्मशृंगाचें ।
अमरावती इंद्राचें । स्थळ खालतें ॥ १३॥
तेथें गण गंधर्व लोकपाळ । तेतिस कोटी देव सकळ ।
चौदा लोक, सुवर्णाचळ- । वेष्टित राहिले ॥ १४॥
तेथें कामधेनूचीं खिलारें । कल्पतरूचीं बनें अपारें ।
अमृताचीं सरोवरें । ठाई ठाई उचंबळतीं ॥ १५॥
तेथें उदंड चिंतामणी । हिरे परिसांचियां खाणी ।
तेथें सुवर्णमये धरणी । लखलखायमान ॥ १६॥
परम रमणीये फांकती किळा । नव्वरत्नाचिया पाषाणसिळा ।
तेथें अखंड हरुषवेळा । आनंदमये ॥ १७॥
तेथें अमृतांचीं भोजनें । दिव्य गंधें दिव्य सुमनें ।
अष्ट नायका गंधर्वगायनें । निरंतर ॥ १८॥
तेथें तारुण्य वोसरेना । रोगव्याधीहि असेना ।
वृधाप्य आणी मरण येना । कदाकाळीं ॥ १९॥
तेथें येकाहूनि येक सुंदर । तेथें येकाहूनि येक चतुर ।
धीर उदार आणी शूर । मर्यादेवेगळे ॥ २०॥
तेथें दिव्यदेह ज्योतिरूपें । विद्युल्यतेसारिखीं स्वरूपें ।
तेथें येश कीर्ति प्रतापें । सिमा सांडिली ॥ २१॥
ऐसें तें स्वर्गभुवन । सकळ देवांचें वस्तें स्थान ।
तयां स्थळाचें महिमान । बोलिजे तितुकें थोडें ॥ २२॥
येथें ज्या देवाचें भजन करावें । तेथें ते देवलोकीं
राहावें ।
स्वलोकता मुक्तीचें जाणावें । लक्षण ऐसें ॥ २३॥
लोकीं राहावें ते स्वलोकता । समीप असावें ते समीपता ।
स्वरूपचि व्हावें ते स्वरूपता- । तिसरी मुक्ती ॥ २४॥
देवस्वरूप जाला देही । श्रीवत्स कौस्तुभ लक्ष्मी नाहीं ।
स्वरूपतेचें लक्षण पाहीं । ऐसें असे ॥ २५॥
सुकृत आहे तों भोगिती । सुकृत सरतांच ढकलून देती ।
आपण देव ते असती । जैसे तैसे ॥ २६॥
म्हणौनि तिनी मुक्ति नासिवंत । सायोज्यमुक्ती ते शाश्वत ।
तेहि निरोपिजेल सावचित्त । ऐक आतां ॥ २७॥
ब्रह्मांड नासेल कल्पांतीं । पर्वतासहित जळेल क्षिती ।
तेव्हां अवघेच देव जाती । मां मुक्ति कैंच्या तेथें ॥ २८॥
तेव्हां निर्गुण परमात्मा निश्चळ । निर्गुण भक्ती तेहि अचळ ।
सायोज्यमुक्ती ते केवळ । जाणिजे ऐसी ॥ २९॥
निर्गुणीं अनन्य असतां । तेणें होये सायोज्यता ।
सायोज्यता म्हणिजे स्वरूपता- । निर्गुण भक्ती ॥ ३०॥
सगुण भक्ती ते चळे । निर्गुण भक्ती ते न चळे ।
हें अवघें प्रांजळ कळे । सद्गुरु केलियां ॥ ३१॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे मुक्तिचतुष्टयेनाम
समास दहावा ॥ १०॥ ४.१०
॥ दशक चौथा समाप्त ॥

NA
Proofread by Vishwas Bhide and Sunder Hattangadi.
Reproofread by P. D. Kulkarni

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated August 6, 2014
From http://sanskritdocuments.org .
The text is prepared by volunteers and is
to be used for personal study and research.
The file is not to be copied or reposted for
promotion of any website or individuals or for
commercial purpose without permission.
Help to maintain respect for volunteer spirit

From http://sanskritdocuments.org/marathi/